

**РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ОЛЬГИ САХАРОВОЇ
«ПЕРСОНАЖІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДРАМАТУРГІЇ:
ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ»¹**

**REVIEW OF OLHA SAKHAROVA'S MONOGRAPH
“CHARACTERS OF MODERN UKRAINIAN DRAMATURGY:
LINGUISTIC ASPECTS”**

Нечитайло І.М.,

orcid.org/0000-0001-8595-5874

доктор філологічних наук,

професор кафедри російської мови і літератури

Київського національного лінгвістичного університету

У лінгвістичному вивченні персонажів художніх творів за останні два десятиліття намітилося два суттєвих напрями. З одного боку, це ті, що перегукуються з традиціями стилістичного та текстологічного дослідження (С.О. Одиноків, М.О. Жданович), започаткованими у минулому столітті. З іншого боку, на початку цього століття з'явилися праці, зосереджені на когніолінгвістичних (М.С. Гревцев, О.Я. Федоренко), жанрово-граматичних (М.Ю. Захарова), лінгвопрагматичних (І.П. Зайцева, М.О. Тисленкова, Ю.О. Дідик, А.В. Динькевич), лінгвосеміотичних (О.І. Гордієнко, А.С. Бут), текстологічних (А.В. Зінковська, О.О. Пантелеєнко, О.О. Харківська), типологічних (О.М. Глухих) та загальнофілологічних (Н.О. Карачева, А. Маронь, М.О. Бойко) аспектах відображення дійових осіб.

Ольга Сахарова у книзі «Персонажі сучасної української драматургії: лінгвістичні аспекти» здійснила багатоаспектний аналіз способів презентації героїв «в усьому розмаїтті методів, підходів, принципів дослідження» (с. 45 монографії). У центрі уваги автора – моделювання персонажів художньої літератури на когнітивних, психологічних, ксенологічних, психолінгвістичних засадах, з домінуванням соціальних параметрів, а також із інтеграцією соціально-психологічної характеристики.

Для досягнення поставленої мети принципового значення набула детальна й багатоаспектна суперечка, делікатно відтворена О. Сахаровою щодо сутності понять *мовленнева особистість*, *дискурс*, *мовленнєвий акт*, *мовленнєвий жанр*, заснована на аналітичному узагальненні матеріалу різноманітних джерел, особливо останнього періоду. Не можна не погодитися з її думкою про те, що «... подібно до того, як мовлення людини є її візит-

ною карткою, так і вибір лексичних, синтаксичних, прагматичних мовних засобів; мовленнєвих жанрів; варіантів мовленнєвої поведінки видаються пріоритетними в процесі моделювання особистості персонажа» (с. 10 монографії). Тут авторка повноправно запроваджує поняття *гіпержанру* як відтвореного у п'єсі комунікативного простору, втіленого в типових моделях спілкування та мовленнєвій поведінці персонажів (с. 14–15 монографії).

У праці синкретизовано дискурсивний (дискурсиви, комунікативи мовленнєві жанри), синтаксичний (структурні та функціональні різновиди речень і семантичних типів предикатів) та лексико-семантичний (лексичні засоби мовлення) підходи до мовленнєвих актів, що потрапили у фокус уваги лінгвіста.

Монографія одночасно сполучує в собі кілька важливих особливостей, які надають їй висновкам і репрезентованому мовному матеріалові значну цінність. На чільне місце О. Сахарова ставить дослідження мовленнєвих жанрів – типів висловлювання, що є ключовою виразною одиницею формування персонажів. Опрацювати нові підходи до матеріалу, акцентувати найбільш характерні риси змалювання учасників драматургічних дій – все це вдається дослідниці завдяки глибокій компетентності істинного поціновувача і прихильника українського театру.

Дослідження розподілено за п'ятьма розділами, присвяченими, відповідно, проблемам мовної особистості, драматургічному дискурсу та вербальному моделюванню персонажів з домінуванням психологічної, соціальної та психолого-соціальної характеристик. Справляє враження значний науковий багаж дослідження – понад 300 позицій списку наукової та довідникової літератури.

¹ Сахарова О.В. Персонажі сучасної української драматургії: лінгвістичні аспекти : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 352 с.

Тим не менше, є ряд питань, що заслуговують на окрему увагу. Передусім це стосується базової термінології, якою послуговується дослідниця. Добре усвідомлюючи необхідність пояснити розмаїття сучасних інтерпретацій слова *discurs*, на с. 19–20 авторка звертається до етимології та пов'язує його з французьким *discours* «мовлення» та з латинським *discursus* «блукати, розгалуження, розпростання, коловорот». Однак, на наше переконання, лише поглиблене, яке і є дійсно етимологічним, простеження прамовних семантичних витоків слова може пролити світло на їхні історичні та галузеві трансформації. Передусім враховуємо, що *discursus* має префікс *dis-* зі значенням роз'єднання, розчленування та відповідає готському *dis-* «нарізно», грецькому *διά* (<*diō) «нарізно, через» і виводиться з праіндоевропейського **dis-* (<*duis «надвоє, навпіл», пов'язаного з **d(u)u-* «два», звідки, до речі, й праслов'янське **dъva* [1, т. 2, с. 75]. Його корінь *cursus* «біг, швидка їзда; дорога, напрям; подорож», пов'язаний з *curro* «біжу, поспішаю», вважають похідним від праіндоевропейського кореня **kors-* «бігти, поспішати», якому відповідають у прагерманській мові **xurska-*, **xurzōn-*, **xurskan-* / **xruskan-* «розумний, швидкий», у давньоанглійській *horsc* «розумний», у давньоверхньонімецькій *horsk* «різкий, швидкий», *hurscan* «тренуватися, прискорюватися», *hursgen* «поспішайте, слідуйте за», у галльській *carros*, латинізованому *carrus* «двоколка, фургон» та інші [1, т. 3, с. 157; 2; 3]. Диференціація праформи у давніх європейських мовах відбилася і на розшаруванні значення *curs-* середньолатинської доби: *cursīva* (*littera*) «швидке письмо, скоропис». Таким чином, синтез компонента розділення та актуалізованого елемента «швидкість», звуженого до позначення писемної передачі мовлення, дав префіксальне *discursus* з розгалуженою системою семантичних перетворень нового часу.

У декодуванні значення слова (<*hupo-krinomaī*), що перекладається як «акторська гра», «вдаваність», «облудність», дослідниця посилається на етимологічні розвідки історії семантики гри в давньогрецькій мові С.О. Ромашка (с. 49–50 монографії). Але і тут поглиблений аналіз походження терміна *ὄλοκρῖνομενός* «прикидатися, симулю-

вати, лицемірити» міг би пояснити складність його сьогоднішнього розуміння. Грецький префікс *ὄλο-* «під» походить від тієї ж праформи, що і німецьке *auf* «на» та англійське *up* «угору», і, ймовірно, відображає значеннєву поляризацію вихідного пракореня [1, т. 1, с. 515]. Друга частина цього слова кріво «розділяю, вибираю, виношу рішення, суджу, обвинувачую» виводиться етимологами від протоелінічного **kriŋhō* і, далі, праіндоевропейського **kri-n-ye-* < **krey-* «сіяти, відділяти, ділити», звідки латинське *cernere* «розрізняти, розбирати», *crisis* «криза, рішучий поворот, перелом», (пор. готське *hrains*, шведське *ren* «чистий», праслов'янське **krojiti*, українське *кροїти, край*) [1, т. 1, с. 515, т. 3, с. 91; 4, с. 14]. Отже, синтез семантики частин слова сформував значення прихованої дії або роздвоєного стану діяча.

А втім, головні цілі монографії досягнуто. По-перше, на широкому художньому матеріалі (понад півтора ста творів переважно вітчизняних драматургів) апробовано і доведено дієвість опрацьованих автором підходів до аналізу мовленнєвих масивів. По-друге, висвітлено ті засоби авторського мовного діяння, завдяки яким герой драми постає відчутним, життєвим, яскравим та переконливим.

Загалом же монографія Ольги Сахарової – це капітальна праця в традиціях класичної україністики. Чітке формулювання задач дослідження, чітка та логічна побудова, значний за обсягом матеріал і критичний розгляд наявних у науці точок зору на лінгвістичні та драматургічні процеси сучасності, аргументоване й логічне обґрунтування авторської позиції, чіткі й переконливі висновки – все це дає підстави вважати, що монографія О.В. Сахарової «Персонажі сучасної української драматургії: лінгвістичні аспекти» є суттєвим внеском у розвиток лінгвістичної україністики загалом і у розвиток такої її галузі, як мовленнєва алгоритмізація художньої творчості, зокрема.

Як і всяке актуальне дослідження, пропонуючи розв'язання лише задекларованих проблем, книга О. Сахарової, яка відкрила найцікавішу сторону художньої творчості – представлення сутності дійових осіб – ставить значно більше питань та перспектив перед лінгвістичною наукою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / редкол.: О.С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Київ : Наук. думка, 1982, Т. 1; 1985. Т. 2; 1989, Т. 3.
2. Walde A. Lateinisches etymologisches Wörterbuch. 1 Auflage. Winter, Heidelberg 1906 (Letzte (5.) Auflage 1982 in drei Bänden mit Johann B. Hoffmann). B. I, 315 f.
3. Walde A., Pokorny J. (Hrsg.): Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen. 3 Auflage. de Gruyter, Berlin 1973, (Drei Bände. Erste Auflage 1927 und 1932 in zwei Bänden). B. I, 428 f.
4. Indo-European Cognate Dictionary by Fiona McPherson. Wayz Press, 2018. 546 p.